

זכרונות
 הרב מואיז נבון

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לד עמוד ב

אמר רבה, אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכיות וזכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות - כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה - בשופר.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד א

הני תשע [ברכות מוסף] דראש השנה כנגד מי? אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין: כנגד תשעה אזכרות [שם השם] שאמרה חנה בתפלתה, דאמר מר: בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה.

משנה מסכת ראש השנה פרק ד משנה ו

אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות ...

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לב עמוד א

גמרא. הני עשרה מלכיות כנגד מי? ... רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. ...

R. Soloveitchik, Halakhic Man, p.110-117

Repentance, ..., is an act of creation – self-creation.

~**ניתוח זכרונות**~

אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם. ... וגם את נח באהבה זכרת. ותפקדו בדבר ישועה ורחמים, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם. על כן זכרונו בא לפניך יהוה אלהינו, להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הקים.

פְּתוּב בְּתוֹרָתְךָ,

1. **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ, וְאֶת כָּל הַחַיָּה, וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה, אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתִּבְּהָ, וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם:**
2. **וַנֹּאמֶר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקֹתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:**
3. **וַנֹּאמֶר, וַזְּכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב, וְאֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר, וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:**

וּבְדַבְרֵי קִדְשְׁךָ פְּתוּב לֵאמֹר,

1. **זְכֹר עֲשֵׂה לְנַפְלָאֲתֵינוּ, חַנוּן וְרַחוּם יְהוָה:**
2. **וַנֹּאמֶר, טָרַף נִתַּן לִירֵאָיו, יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ:**
3. **וַנֹּאמֶר, וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ, וַיִּנַּחֵם כְּרַב חֲסִדָיו:**

וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנִּבְיָאִים פְּתוּב לֵאמֹר,

1. **הַלּוֹד וְקִרְאֵת בְּאֲזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר, כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֲסֵד נְעוּרֶיךָ, אֲהַבַּת כְּלוּלֹתֶיךָ, לְכַתֹּב אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר, בְּאָרֶץ לֹא זְרוּעָה:**
2. **וַנֹּאמֶר, וַזְּכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתְךָ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ, וְהַקִּימוֹתֵי לָךְ בְּרִית עוֹלָם:**
3. **וַנֹּאמֶר הֲבֵן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם, אִם יָלַד שְׁעִשׂוּעִים, כִּי מִדֵּי דַבְרֵי בּוֹ זְכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד, עַל כֵּן הָמוּ מְעִי לוֹ, רַחֵם אֶרְחַמְנוּ נָא יְהוָה:**

10. **וַזְּכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹזֵם לְהַיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יי.**

1. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נַח, ...

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קח עמוד א

אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדרתיו] אמר רבי יוחנן: בדורותיו, ולא בדורות אחרים, וריש לקיש אמר: בדורותיו, כל שכן בדורות אחרים.

תורה תמימה הערות בראשית פרק ו הערה טו

... ולא נתבאר מי דחקו לר' יוחנן לפרש לגנאי בעוד שאפשר לפרש לשבח, וי"ל דר"י לשיטתיה במ"ר אמר שם דנח מחוסר אמנה היה שלא האמין במבול ולכן לא בא אל התבה כל זמן שלא שטף המבול, יעו"ש דלמד כן, א"כ לדידיה באמת לא היתה בו שלמות האמונה כמו בצדיקים זולתו, וא"כ קשה הלשון צדיק תמים היה בדורותיו, ולכן הסיב הלשון בדורותיו ולא בדורות אחרים להורות בזה על מניעת שלמות צדקותו, וע"ע מש"כ לקמן פסוק ט"ז אות כ"ב. - וַדַּע דמסדר התפלה למוסף דר"ה, כפי הנראה, הכריע כמ"ד בדורותיו לגנאי, שכן כתב שם, וגם את נח באהבה זכרת ותפקדו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם על כן זכרונו בא לפניך, והלשון "על כן" אינו מבואר על מה סובב ונמשך [כי אם הוא צדיק למה להשם לרחם – מ.נ.], אמנם אם מכוין להדרשא בדורותיו לגנאי יתפרש הלשון והענין שנת בזכות עצמו לא היה כדאי להפקד בדבר ישועה, ורק כשזכר הקדוש ברוך הוא מעשיהם הרעים של אנשי דורו זכר אותנו לטובה, שלעומתם היה צדיק, ומוסב לפי"ז הלשון על כן אל הלשון מפני רוע מעלליהם. ...

2. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקֹתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

שכל טוב (בובר) שמות פרשת שמות פרק ב פסוק כז

וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם. כענין שנא' ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר (בראשית טו יח). וביצחק כתיב ואת בריתי אקים את יצחק וגוי' (שם יז כא). וביעקב כתיב אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם וגוי' (דה"א טז טז יז), מלמד שאין הקדוש ברוך הוא פוקד את ישראל לגדולה אלא מתוך דוחק גדול, וכה"א כי ידן ה' (את) עמו [ועל עבדיו יתנחם] כי יראה כי אזלת יד (דברים לב לו), וכן לעתיד, דכתיב עת צרה היא ליעקב וממנה יושע (ירמיה ל ז):

David Birnbaum, God and Evil, p.143, 145

A spectrum of viewpoints exists regarding the level and frequency of the Deity's intervention. Most would agree that intervention is in an inverse relationship to man's freedom; i.e., the more intervention, the less freedom. ... The Divine intervened in all His majesty to remove Israel from the slavery of Egypt. Should mankind become enslaved beyond an unknown threshold, [God could intervene] regardless to the damage to human freedom. For freedom is of limited value if there are no living players left to practice.

3. וַזְכַּרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב, וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר, **והארץ אזכור**:

מדרש תנאים לדברים יב: כט - ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה:

ויקרא פרשת בחקותי פרק כו - (מד) וְאֶף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם **בארץ איביהם** לא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלָּתִים **לְכַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי** אֲתֵם כִּי אֲנִי יִקְרָא אֱלֹהֵיהֶם:

1. זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלְאֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יִקְרָא: (תהלים קיא ד):

מלבי"ם תהלים פרק קיא

(ד) זכר עשה לנפלאותיו, אמנם הנפלאות שהם למעלה מדרך הטבע לא יעשה ה' תמיד, ולא ישנה את הטבע רק בעת מן העתים לפי הצורך להודיע לבני האדם גבורותיו, וזה זכרו לדור, שע"י הנפלאות יזכרו שהוא הבורא והוא היכול לשנות את הבריאה, וע"כ לא יעשה תמיד אחר שהם רק לזכר, וכל שיזכרו נפלאותיו א"צ עוד להם, וזה יעשה מצד שהוא חנון ורחום, ר"ל אם מצד החנינה כמו שעשה להאבות שמצאו חן בעיניו, אם מצד הרחמים כמו שעשה בעת יציאת מצרים מצד שרחם על עניים וצרתם:

2. טָרַף נִתַּן לִירָאִיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ : (תהלים קיא:ה)

אבן עזרא תהלים פרק קיא פסוק ה

(ה) טרף - דבר "וינצלו את מצרים" כמו הטריפני, טעם "יזכור לעולם בריתו הוא ברית בין הבתרים ושם כתיב ואחרי כן יצאו ברכוש גדול:

הכתב והקבלה (לך לך) - כל משכיל על כרחו יודה שאין רכוש הממון תכלית המכוון בשעבוד, כי היתרצה איש לסבול תחלה ענוי ועבדות בשביל הרווחת ממון אחריו... ומוכרחים אנו לומר כי אחת דבר אלקים שמים זו שמענו, ואף שהדברים כפשוטן, בכל זאת אין ספק כי רכוש נפשי היה תכלית המכוון בשעבוד.

R. Soloveitchik, Abraham's Journey, p.156-7

Rekbush Gadol does not mean a few silver cups borrowed from the Egyptians. It was not gold, not silver, not cloth, but a **spiritual treasure**: the experience of suffering: both suffering, on the one hand, and resistance, tenacity, and heroic strength on the other.

3. ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו : (תהלים קו:מה)

הקשר כמו תוכחה

תהלים פרק קו

(ו) חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו: (ז) אבותינו במצרים לא השפילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדך וימרו על ים בים סוף: (ח) ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו:

תהלים פרק קו

(מא) ויתנם ביד גוים וימשלו בהם שנאיהם: (מב) וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם: (מג) פעמים רבות יצילים והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: (מד) וירא בצר להם בשמעו את רנתם: (מה) ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו:

~ פסוקי נביאים ~

1. הלך וקראת באזני רוישלם לאמר כה אמר יקוק זכרתי לך חסד נעיריך אהבת פלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: (ירמיה ב:ב)

רד"ק ירמיהו פרק ב פסוק ב

ופי כלולותיך שם מן כלה, כי כנסת ישראל נדמת לכלה ביום מתן תורה והקב"ה נדמה לחתן:

דעת המקרא (פירוש מנחם בולה), ירמיה, סיכום פרק ב', דף י"ג

בפרשה חמש פסקאות: א) כפית הטובה של ישראל שעזבו את ה', ב) עבודה זרה ... ג) בגינת ישראל בה', ד) אל להם לישראל לבקש עזרה מעמים זרים, ה) פניה בעת צרה בלבד לא תועיל.

2. וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקמותי לך ברית עולם: (יחזקאל טו:ס)

יחזקאל פרק טז פסוק נט - סג, נט-סג

(נט) פי כה אמר אדני יקוק ועשיתי אותך פאשר עשית אשר בזית אלה להפר ברית: (ס) וזכרתי [הכוונה: שבכל זאת זכרתי] אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקמותי לך ברית עולם: (סא) וזכרת את דרכיך ונכלמת בקחתך את אחותיך הגדלות ממך אל הקטנות ממך ונתתי אתך לך לבנות ולא מבריתך [דעת מקרא: כל זה אעשה לך לא מכח בריתי אתך, שהרי לא קימת אותה]: (סב) והקמותי אני את בריתי אתך וידעת פי אני יקוק: (סג) למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני פלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם אדני יקוק: ס

דעת המקרא (פירוש יחיאל צבי מושקוביץ), יחזקאל, סיכום פרק יז, דף ק"ה

... כאן סקירה היסטורית מקוצרת ומבוררת ... זכירת החטאים והבושה הבאה בגללם כדי שישמשו אות אזהרה בעתיד. ולבסוף – הדגשת חסדי ה', המקים בריתו אף למפירי בריתו למען שמו הגדול לבלתי החל לעיני הגויים ... אין רצונו של הקב"ה למצות את הדין עם עמו, ולפיכך הוא גואל אותו שלא יוסיף לחלל את שמו בגוים, אבל הוא דורש ממנו שיזכור את העבר כדי שיוכל לחתור לעתיד טוב יותר.

3. הָבֵן יִקְרֵי לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְדֵּ שְׁעֲשָׁעִים כִּי מִדֵּי דַבְרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הֵמוּ מַעֲי לֹו רַחֵם אֶרְחַמְנּוּ נָאִם יִקְנֹק: (ירמיהו לא: יט)

ירמיהו פרק לא

(יד) כֹּה אָמַר יִקְנֹק קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים **רַחֵם מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ** מֵאֲנָה לְהַנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינְנוּ: ס (טו) כֹּה אָמַר יִקְנֹק מִנְעֵי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינֶיךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלְתֶּךָ נָאִם יִקְנֹק וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: (טז) וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נָאִם יִקְנֹק וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: ס (יז) **שְׁמוּעַ שְׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסְרַתְנִי וְאוֹסֵר פֶּעֶגֶל לֹא לִמַּד הַשִּׁיבְנִי וְאִשׁוּבָה כִּי אֵתָה יִקְנֹק אֱלֹהֵי: (יח) כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נַחֲמַתִּי וְאַחֲרֵי הַדְּעֵי סַפְקַתִּי עַל יַרְדֵּ בְּשַׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׁאַתִּי חֲרַפְתָּ נְעוּרַי: (יט) הָבֵן יִקְרֵי לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְדֵּ שְׁעֲשָׁעִים כִּי מִדֵּי דַבְרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הֵמוּ מַעֲי לֹו רַחֵם אֶרְחַמְנּוּ נָאִם יִקְנֹק: ס**

דעת המקרא (פירוש מנחם בולה), ירמיהו לא: יט

זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ - אזכרנו להיטיב עמו. ... רַחֵם אֶרְחַמְנּוּ - אציל אותו **מתוך רחמים** ... ואעשה עמו **לפנים משורת הדין**, ולא אקפיד עוד על חטאיו שחטא.

ר' קוק, אורות התשובה, י"ז:ב

התעוררות חפצה של האומה בכללה לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה. באמת הדבר מתבטא בברור גמור בבטויה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך" "כי תשוב אל ה' אלהיך".

~ פסוק סיכום ~

10. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשִׁימִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יִקְנֹק: (פרשת בחקותי)

רמב"ן ויקרא פרשת בחקותי פרק כו

(מה) וטעם "וזכרתי להם ברית ראשונים" - שאזכור להם כן בין בארץ בין בחוצה לארץ בגלות הנרמזת כאן, וכן בכל הדורות. וזה טעם "לעניני הגוים", כי יעשה בהם **בעבור שמו הגדול שלא יתחלל בגוים ולא למענם, כי לא עשו תשובה ולא נתכפרו עונותם**. וכך אמרו רבותינו (תו"כ פרק ח ל), לא מאסתים בימי אספסינוס, ולא געלתים בימי יון, לכלותם להפר בריתי אתם בימי המן, כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג:

~ סיכום ~

הסתמכות על הברית הוא לא רצוי כי:

- גורם בושה - "למען תזכרי וּבְשַׁתִּי" (יחזקאל)
- בא רק במצבי קיצון - "נאקתם"

אלא, מזכרים את הברית לעצמינו לעשות יותר כלפי חובות הברית ובכך להזכיר להשם שאנו בנים יקירים שמבניים שעלינו לקיים הברית אבל בינתיים מבקשים שישפוט אותנו לפנים משורת הדין.

זכרונות - כדי שיבא לפני זכרונכם לטובה

פסוקי תורה	פסוקי מתובים	פסוקי נביאים
ברית נח	נסים לקיום הברית	ברית תורה עם העם
ברית אבות	ברית אבות כולל רכוש גדול	ברית עולם עם העם
ברית הארץ	גלות הארץ	חזרה לארץ